

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Казка – це вид художньої прози, що походить від народних переказів, порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажів, такі, як феї, гноми, велетні тощо. Один з основних жанрів народної творчості, епічний, переважно прозаїчний твір чарівного, авантюрного чи побутового характеру усного походження з настановою на вигадку. Як зазначає В. М. Гнатюк, «казки належать до найдавніших витворів людського духу і сягають у глибину таких далеких від нас часів, якої не досягає жодна людська історія» [1].

Казка — незмінний, звичайний супутник дитинства — давно привертала увагу психологів. Різні наукові школи по-різному уявляють її психологічний зміст. Але сходяться всі в одному: казка є необхідним засобом у осягненні дитиною світу, як зовнішнього, так і внутрішнього. Вона дозволяє зробити процес емоційно-морального розвитку дитини контрольованим і цілеспрямованим. Велика її роль і в плані естетичного розвитку особистості.

На початку минулого століття багатоаспектний світ казки стає предметом психолого-педагогічних досліджень. Маємо на увазі праці Т. Алієвої, Є. Аркіної, А. Виноградової, Л. Гуринової, Т. Морозової та ін. У них досліджено особливості сприйняття казок дітьми, вплив казки на розвиток функціональних характеристик дитини, формування ігрових можливостей у дитини за допомогою казки. За допомогою казки психологи допомагають дітям вирішити особистісні проблеми у спілкуванні з друзями, родичами, знайти вихід із складних ситуацій (С. Русакова, І. Франко, К. Ушинський, Л. Толстой, В. Сухомлинський та ін.).

На думку В.О.Сухомлинського, казка – активне естетичне мистецтво, яке охоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона оволодіває почуттями учнів, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. Музика, уява, казка, мистецтво допомагають дитині розвивати свої духовні сили. Без казки – живої, яскравої, яка заволоділа свідомістю і почуттями дитини, неможливо уявити дитяче мислення і дитячу мову як певну ступінь людського мислення і мови [3, с.154]. В. О. Сухомлинський підкреслює, що музика – це мова почуттів, а казка – одна з умов, яка сприяє входженню дитини в музичний світ, тим часом як музика є незамінним засобом виховання учнів. Казка є особливим способом пізнання світу, бо через неї світ стає зрозумілішим, привабливішим, більш захоплюючим. Казка – це образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. Діти не тільки люблять казку. Вони створюють її [3, с. 26].

Щоб зрозуміти складну і впливову роль казок в естетичному розвитку дітей, необхідно зрозуміти ту своєрідність дитячого світорозуміння, яку ми можемо охарактеризувати, як дитячий міфологізм, який зближує дітей з первісною людиною і художниками. Для дітей, для первісної людини, для справжнього художника вся природа жива, сповнена внутрішнім багатим життям, - і це відчуття життя в природі не має в собі, звичайно, нічого надуманого, теоретичного, а є безпосередньо інтуїцією, живим, переконливим вихованням. Це почуття життя в природі все більше потребує інтелектуального оформлення - і казки як раз, відповідають цій потребі дитини. Є ще інший корінь казок - це робота дитячої фантазії: будучи органом емоційної сфери, фантазія шукає образи, щоб виразити в них дитячі почуття, тобто через вивчення дитячих фантазій ми можемо проникати в закритий світ дитячих почуттів.

Казки грають велику роль в плані гармонійного розвитку особистості. Що ж таке гармонійне розвиток? Гармонія - це співвідношення всіх частин цілого, їхнє взаємопроникнення і взаємопереходів. Сильні сторони особистості дитини як би підтягують слабкі, піднімаючи їх на більш високі рівні, змушуючи всю складну систему – людську особистість – функціонувати більш гармонійно і цілісно. Моральні уявлення і думки людей не завжди відповідають їхнім моральним почуттям і вчинкам. Тому недостатньо тільки знати, розуміти «головою», що таке бути моральним, а також лише висловлюватися на користь моральних вчинків, треба виховувати себе і свою дитину так, щоб хотіти і вміти ним бути, а це вже галузь почуттів, переживань, емоцій.

Тому ті уроки, які дає казка, - це уроки на все життя і для маленьких, і для дорослих. Для дітей це ні з чим не в порівнянні уроки моральності, для дорослих це уроки, в яких казка виявляє свій, часом несподіваний, вплив на дитину.

Слухаючи казки, діти глибоко співчують персонажам, у них з'являється внутрішній імпульс до сприяння, до допомоги, до захисту, але ці емоції швидко гаснуть, бо немає умов для їх реалізації. Правда вони як акумулятор, заряджають душу моральною енергією. Дуже важливо створити умови, поле активної діяльності, в якому знайшли б своє застосування почуття дитини, випробувані нею під час читання художньої літератури, щоб малюк міг сприяти, співчувати реально.

Хочеться звернути увагу на образність, глибину і символіку казок. Батьків часто хвилює питання, як бути зі страшними казками, читати чи не читати їх дітям. Деякі фахівці пропонують взагалі виключити їх з «репертуару читання» для маленьких дітей. Але наші малюки не живуть під скляним ковпаком, вони не весь час знаходяться під рятівним захистом тата і мами. Вони мають зростати сміливими, стійкими і відважними, інакше вони просто не зможуть відстоювати принципи добра і справедливості. Тому, їх треба рано, але поступово і обдуманно, вчити стійкості і рішучості, вміню долати власні страхи. Та діти й самі прагнуть до цього - про це свідчить «фольклор» і страшні історії, які складають і переказують один одному діти старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Українська народна творчість, яка характеризується оптимізмом, утвердженням добра, особливою теплотою, є ефективним засобом формування уявлень дитини про світ, у якому вона живе. Сьогодні, на жаль, втрачає своє виховне призначення важливий інститут соціалізації дитини – інститут бабусь і дідусів. Саме бабусині казки, дідусеві примовки розкривали перед дитиною навколишній світ з його образами різних стихій природи, рідної землі, добра і зла. Казка спонукає дитину до розмірковування, вибору, а інші фольклорні твори розкривають найрізноманітніші прояви людського буття [2, с.19].

Одним із головних завдань сучасної школи України є виховання творчої особистості, бо вона значно краще й легше пристосовується до побутових, соціальних і виробничих умов, ефективніше їх використовує та змінює відповідно до власних уподобань, переконань тощо.

Йдеться про розвиток умінь учнів спрямовувати мислення, хід своїх думок у певному напрямку: за аналогією до відомого або шляхом перестановок, об'єднання чи роз'єднання, суттєвих заміни і змін, тобто шляхом комбінування. Для того щоб розвинути мовлення учнів, треба розвинути їх мислення. В. О. Сухомлинський наголошував: «Найголовніше – це те, щоб у казці була глибока думка» [4, с. 510].

Школа потребує нових нетрадиційних ідей, теорій, що відповідали б оптимальному розвитку дитини, сучасним потребам людства. І тому важливу роль відіграє творче виховання, в основу якого потрібно покласти використання різних засобів, підходів до розвитку дитини, орієнтованих на досягнення оригінального результату.

Застосування творчих завдань у навчальному процесі має на меті навчити учнів розв'язувати нові незвичні завдання шляхом аналогізування й комбінування; активізувати для цього свої інтелектуальні та творчі сили, спрямовувати їх на знаходження рішення нового завдання, а також вивчати й повторювати навчальний матеріал незвичним та ефективним способом.

Казки можна також використовувати на уроках музики, адже особливі емоції під час вивчення казки викликає саме музика. Вона здатна відтворити те, що непосильно мові, розкрити найглибші, найтонші дитячі почуття, настрої, переживання, дає змогу повернутися в минуле. Музика мимоволі відтворює почуття і емоції. Вона може збентежити, заспокоїти, примусити радіти і сумувати; і, як завжди, спонукає до переживань та думок. Можна навпаки, використовувати музику на інших уроках, пов'язуючи з казкою. Наприклад, попросити учнів дібрати музику для різних казок, або різних частин казки. Для цього вчителю потрібні записи музики та програвач.

Велике значення казки на уроках образотворчого мистецтва. За допомогою ілюстрацій до казок можна більше заглибитись у зміст тексту, легше сприймається його сутність та деталі.

Таким чином, казка – це одна з форм естетичної творчості у дітей. Один з її коренів — це робота дитячої фантазії. Існує глибокий зв'язок між іграми і казками. Будь-яка казка у своїй суті — фабула гри, незалежно від того, чи була ця гра зіграна, чи ні. Говорячи про казки взагалі, не можна не згадати про перші казки, в яких відбувається тісне переплетення дійсного і чудесного. У цих казках мимоволі розповідається про те, що переживає дитина – казки як би втілюють в образі те, що є в душі дитини. Казки – це згусток людської мудрості, досвіду, результат роботи свідомості і підсвідомості.

Список використаної літератури

1. Гнатюк В. М. Документи і матеріали (1871 – 1989). – Львів, 1989.
2. Машовець Марина. Казка і патріотизм // Дитячий садок, 2010. – №35. - С. 18-19.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: в 5 т. – Т.3. – К.: Рад. шк., 1973. – 510 с.
4. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори: в 5т. – Т.4. – К.: Рад. шк., 1977. – 625 с.
5. www.ukrkazka.com

